

Munkácsy Mihály (1844-1900)

Tanulmányfejek

(Tanulmányfejek a Krisztus Pilátus előtt című képhez)

Olaj, fa 40x55 cm.

Jelezve balra lent: "M. de Munkácsy 1880"

Védett

Irodalom:

- Malonyay Dezső: Munkácsy Mihály. Budapest, 1907. II. kötet. 37-48.
- Feleky Géza: Munkácsy Mihály. Bp. é. n.
- Munkácsy Mihály válogatott levelei. Budapest, 1952. 106., 107., 109. sz. levél.
- Végvári Lajos: Munkácsy Mihály élete és művei. Budapest, 1958. 211-218. képjegyzék: 300.

Reprodukálva: XCIX tábla

- Gombosi György: Andrassy Gyula gróf gyűjteménye. Magyar Művészet III. évf., 1927. 431-452.

Kiállítva:

- A Magyar Nemzeti Galéria állandó kiállításán 1987-től 1999-ig.

Proveniencia:

- A gróf Andrassy család gyűjteményében a második világháború végéig, majd háborús veszteség. Visszahozva a Szovjetunióból 1972-ben. 1999-ig a Magyar Nemzeti Galériában.

Munkácsy 1871-ben a *Siralomház* párizsi sikere után érkezett a francia fővárosba, ahol őt a kép francia címe után (*Le dernier jour d'un condamné*) sokáig Monsiur Le Dernier Jour-nak nevezték. A rendkívüli siker egyszerre bátorította és nyomasztotta, és hosszú időbe telt, míg sikerült azt megismételnie. Az 1878-ban festett *Milton* kivívta ugyan a francia sajtó újabb dicséretét, de olyan visszhangos ünneplésre, mint 1871-ben, 1881-ig, a *Krisztus Pilátus előtt* bemutatásáig kellett várnia.

A szokatlan témát Hans Sedelmeyer, Párizsban élő, német származású műkereskedő javasolta Munkácsynak, 1880 elején, amikor a mester a 19. századi festők örök problémájával, a megfelelő téma megtalálásával küszködött. Sedelmeyer különös keveréke volt a modern műkereskedőnek és a hagyományos mecénásnak, aki nem csak adta-vedte a képeket, hanem ösztönzőleg próbált beavatkozni a vele kapcsolatban álló művészek életébe. Konzervatív ízlésű ember lévén főleg a régi mesterek műveinek eladásával foglalkozott. Munkácsyt, akit - nyilván önös érdekből is, de aligha csak abból - a 19. század legnagyobb festőjének tartott, a nagy festői hagyomány (a "reneszánszizmus", ahogy a korabeli német szakirodalom ezt a magatartást definiálta) folytatójaként becsülte.

Munkácsy és Sedelmeyer 1878-ban, a *Milton* megvásárlása alkalmával kerültek kapcsolatba egymással, majd rövidesen egy tíz évre szóló szerződést kötöttek. Ennek értelmében Munkácsy 1888 végéig kizárólag Sedelmeyernek dolgozha-

tott és olyan festményeket készített, "melyeknek tárgyára nézve mindketten megegyeztek". A szerződés eleinte kifejezetten kedvező volt Munkácsy számára, megteremtve azt az anyagi biztonságot, mely elengedhetetlen feltétele volt a hosszabb időt igénylő, nagy kompozíciók megvalósításának.

Az 1914-ben kiadott, díszes Munkácsy-könyve lapjain Sedelmeyer így írt a Krisztus-téma első szóba kerüléséről: "1880 tavaszának egyik estjén együtt ültem vele és egy alkalmas témát beszélünk meg. Különböző javaslatokat tettünk egymásnak, amelyeket azután elvetettünk. (...) Ekkor hirtelen az eszembe ötlött: miért ne válasszuk rögtön minden idők legnagyobb vértanúját, Krisztust, az Istenembert, aki az egész emberiségért halt meg? Egy jelenetet szenvedésének történetéből Munkácsy meghökken: Igen, de hiszen ez egy szentkép lenne, amit már ezerszer megfestettek! Hogyan lehetne e tárgyból valami újat alkotni?"

Lehetett. Munkácsy azzal kezdte, hogy Londonban végiglátogatta a város múzeumait, majd Karlsbadból hazatérőben megállt Drezdában, megnézni annak híres képgyűjteményét. "A téma megragadása kerülő utakon, idegen művészek képei reminiszcenciáinak befogadása és elvetése nyomán valósult meg" - írja Végvári Lajos. Kitartó keresés, töprengés, kísérletezés nyomán talált rá Munkácsy a maga hiteles Krisztus figurájára: a Pilátus és a tömeg között magányosan álló istenember alakjára, akit nem annyira a szentség, mint inkább az erkölcsi méltóság jellemez. A pillanat egyediségének megragadása inkább pszichologizáló történelmi festménnyé avatja a kompozíciót, mint szentképpé. Találónan írta róla Feleky Géza: "Munkácsy első nagy bibliai képén friss, elemi erővel szabadul fel az evangéliumnak az évszázadok folyamán konvencióvá merevedett mély drámaisága; valósággal kálvinista kép a Krisztus Pilátus előtt, mert a biblia egyszerű közvetlenséggel, a nép nyelvén szólal meg és az egyszerűségükben mély és megindító emberi érzések lépnek a hűvösen kimért szertartásosság helyébe."

Munkácsy 1880 július 3-án adja hírül feleségének, hogy megkezdte az igazi nagy vásznat: "Elképzelheted, hogy mekkora élvezettel dolgozom annyi vágyakozás után, kiélvegem a bitument, mert tudniillik a vászon már majdnem fedve van vele, és ha a tapasztalat már nem tanított volna meg arra, hogy a folytatás nehezebb és lassúbb, mint az elkezdés, kísértésbe esnék, hogy azt képzeljem, hogy ez gyorsan fog menni." Munkácsy ezúttal kellemesen csalódhatott, ugyanis a Krisztus Pilátus előtt szokatlanul rövid idő alatt, lényegében egy év alatt készült el. Párhuzamosan dolgozott a különböző karaktervázlatokon. Leveleiben többször említi, hogy érdekes modelleket talált: "Tegnap egy kiváló modellt találtam egyik zsidóm számára" (Párizs, július 3.), "Nem tudom, hogy lesz-e bátorságom valamit festeni - fölséges zsidók vannak itt" (Karlsbad, augusztus 15.). Közöttük lehetnek azok is akikről a tömeget megjelenítő három tanulmányfejet készítette.

A három figura, kevés változtatással a nagy kompozíció valamennyi vázlatán a fehér ruhás Krisztus és a nézőnek háttal álló, lándzsát tartó római katona között jelenik meg. Jelentőségük abban áll, hogy erőteljesen expresszív arckifejezésük kiemeli a közel álló Krisztus tiszta, méltóságteljes



Munkácsy Mihály: Krisztus Pilátus előtt 1881.

vonásait. Nem véletlen, hogy Munkácsy eleve együtt ragadta meg e három modell vonásait, pontosan kifejezésre juttatva, hogy egy egységet képeznek ők, egyazon valóságnak három arcát. Munkácsy képén Krisztus nem csak Pilátussal áll szemben, hanem az őt meg nem értő, halálát kívánó tömeggel is.

1881. májusában állította ki a kész képet Sedelmeyer palotájában. "Párisban nincs most egyébről szó, mint képkiállításról," - írta Jules Claretie a Temps-ban - "Gambetta a minap délután Sedelmeyernél járt, hogy megtekintse Munkácsy nagy képét. A képkereskedő palotája előtt nem fogy a fogatok végtelen sora. Egész Páris megjárja a palota előtti kis kert finom porondal hintett útját." A nagy siker után a műkereskedő egész Európában végighordozta a képet, mielőtt eladta volna Amerikába. Budapesten 1882-ben volt látható és a hazai ünneplés nem maradt el a párizsi mögött.

A kompozícióhoz készített vázlatokat és tanulmányokat Munkácsy utóbb készre festette és Sedelmeyer útján értékesítette. Valóban, a Sedelmeyer által vezetett számlakönyvben (MNG Adattár, ltsz. 3053/1930). 1881. júliusában nyolc tanulmányfej és két vázlat, decemberében pedig három stúdium átadását jegyezték be, köztük szerepel az "1 tanulmány: három zsidó fej" című. Malonyay nyomán Végvári úgy jelöli a képet, mint a Sedelmeyer-féle Számlakönyv 40. tételét, de ez a bejegyzés valójában az 1881. évbéli 24-es szám mellett olvasható az eredeti számlakönyvben. Ugyanakkor az sem zárható ki, hogy ez a cím egy másik stúdiumot jelöl, és a jelen kép nem került Sedelmeyerhez, hanem egyenesen Munkácsytól jutott, vétel vagy ajándék formájában az Andrássy család birtokába.

Munkácsy jó kapcsolatban állt az Andrássyakkal, idősebb

gróf Andrássy Gyula már akkor vásárolt tőle, amikor a *Siralomház* még nem szerzett világra szóló hírnevet alkotójának. 1869-ben vette meg az *Itatónál* című, Düsseldorfban festett képet, mely ma is a Nemzeti Galéria állandó kiállításán látható. Ugyancsak az Andrássyak birtokában volt egyébként egy másik, a *Krisztus Pilátus előtt*-höz készült tanulmány is, a kép közepén széttárt karral álló fiatal fiú alakjával, valamint egy *Hímző leányt* ábrázoló kompozíció és egy *Virágcsendélet*, továbbá két tanulmány az Andrássyak tőketerebesi sírkápolnájához készült oltárhoz és maga az oltárkép (*Sirató asszonyok a keresztfánál*, Végvári: 564., ma a Magyar Nemzeti Galéria állandó kiállításán). A mester többször járt Tőketerebesen és Tiszadobon és valószínűleg neki köszönhető az Andrássyakkal kialakult gyümölcsöző kapcsolata kezdetét Rippl Rónai József is.

Munkácsy Krisztus-trilógiájának mindhárom darabja pár éve a Debreceni Déri Múzeumban látható. A *Krisztus Pilátus előtt* és a *Golgota* letétként, az *Ecce homo* a múzeum gyűjteményi darabjaként. Így, több mint egy évszázad után meggyőződhetünk róla, hogy Albert Wolff, a *Le Figaro* neves kritikusa nem túlzott, amikor megállapította: "a kivitelezés mérészsége és színhasználata csodálatra méltó". A reprodukciókon mindez beleveszett a kép sötét tónusába. B.J.

36. ▶

Munkácsy Mihály (1844-1900)

Tanulmányfejek

Olaj, fa 40x55 cm

Jelezve balra lent: M.de Munkácsy 1880

Védett

Kikiáltási ár: 4.500.000 Ft